

تحلیلی بر وضعیت معلولان در حوزه فضاهای شهری استان کردستان

عباس جلیلی

پژوهشگر و فارغ التحصیل کارشناسی ارشد فقه و حقوق اسلامی و برگزیده علمی شهرستان قروه

مقدمه:

معلولیت، پدیده‌های اجتماعی و بخش جدایی ناپذیر از زندگی بشری است. در واقع هر انسانی در طول حیات خود به علل مختلف همچون بیماری، حوادث و یا با رسیدن به دوران سالمندی این شرایط را تجربه خواهد کرد. امروزه به رغم پیشرفت‌های به وجود آمده در زمینه‌های علم، فناوری و آگاهی عمومی نه تنها از تعداد افراد معلول کاسته نشده بلکه هر ساله بر تعداد این گروه از جامعه افزوده می‌شود (سراج، ۱۳۸۸: ۶) به استناد آمارهای ارائه شده توسط سازمان بهداشت جهانی حدود ۱۵ درصد از جمعیت جهان به نوعی دچار معلولیت جسمی می‌باشند (WHO. 2015) که همگی نیازمند برخورداری و دسترسی به خدمات عمومی جامعه نظیر مراکز درمانی، تجاری، اداری، خدماتی، تفریحی، حمل و نقل، صنعتی، آموزشی و مذهبی و ورزشی می‌باشند (بهمن پور، سلاجقه، ۱۳۸۷: ۸)

هر چند تاکنون تمهیدات متعددی همچون ایجاد آسایشگاه‌هایی ویژه افراد معلول، طراحی و ساخت ابزار کمک حرکتی، پژوهش‌های پزشکی - توانبخشی با هدف جلوگیری از انزوای گروه‌های معلول به کار گرفته شده است با این وجود، خدمات توانبخشی، پزشکی، مهندسی، روان درمانی و استفاده از ابزار کمک حرکتی به تنهایی قادر نیست میزان استفاده افراد معلول از فضا و محیط‌های ساخته شده شهری را ارتقاء دهد؛ زیرا یک محیط شهری معلول و معلول‌کننده خود مانعی برای ایجاد تداوم یک زندگی مستقل است (عبدی، دانشپور، ۱۳۸۵: ۹)

بنابراین، ایجاد بستر فضایی و کالبدی مناسب جهت استفاده همه اقشار جامعه از خدمات و امکانات عمومی، به منظور تحرک و جابجایی بهتر و دسترسی آسانتر در سطح شهر است که یکی از ملزومات رشد و توسعه جوامع بشری امروزی محسوب می‌گردد. معلولان بخشی از افراد جامعه هستند که همچون سایرین، نیازمند دسترسی و استفاده از امکانات و خدمات عمومی هستند. اما، وجود برخی موانع بویژه در نحوه طراحی، مناسب‌سازی، بسیاری از فضاهای شهری، به ویژه معابر عمومی، پارک‌ها و فضاهای سبز فاقد شرایط لازم برای برآورده ساختن نیازهای دسترسی افراد معلول است. (تقوایی و همکاران، ۱۳۸۹: ۴۷) از این رو، شهر سالم را می‌توان شهری دانست که همه شهروندان بتوانند از خدمات آن جامعه بهره‌مند

شوند. این محیط شهری باید ارائه‌دهنده خدمات بیشتر به اقشار آسیب‌پذیر باشد تا این گروه از صحنه جامعه محو نگردند و به فراموشی سپرده نشوند. مناسب‌سازی فضاهای شهری بستر کالبدی در جهت رسیدن به فرصت‌های برابر برای همه افراد و اقشار جامعه به منظور تحرک و جابه‌جایی در سطح شهر و دسترسی هر فرد به تمامی فضاهای شهری از ضروریات رشد و توسعه جامعه محسوب می‌شود.

در جامعه‌ای مانند کشور ما که تعداد زیادی از هموطنان ما بر اثر تصادفات روزمره جاده‌ای دچار معلولیت می‌شوند و یا از طرفی بخاطر عدم توجه ویژه به انجام آزمایشات ژنتیک قبل از ازدواج که باعث تولد فرزندان معلول می‌شود، تعداد قابل توجهی از این اقشار دارای معلولیت را جانبازان جنگ تحمیلی تشکیل می‌دهند کسانی که در راه دفاع از وطن جانبازی کردند ضرورت توجه به این امر بیش‌تر احساس می‌شود (کارکنان نصرآبادی، ۱۳۸۶: ۸۲ و ۲۷)

یکی از مهم‌ترین فضاهای شهری، فضاهای عمومی است که همواره شاهد بیشترین حجم استفاده‌کننده بوده و به عنوان بخش شهر به عمده‌ترین نیازهای شهروندان در ابعاد مختلف پاسخ می‌دهند. در اهمیت فضاهای عمومی، همین بس که این فضاها به عنوان بستر کالبدی حیات مدنی و به عنوان تبلور فضایی مفهوم عرصه عمومی که عنصر ضروری جامعه مدنی است. (حییبی، ۱۳۷۹: ۳۴-۲۱)

به گونه‌ای کلی بین انسان و فضاهای پیرامون او هم به صورت ناقص و هم به صورت کامل، در اشکال مختلف فردی و اجتماعی، ارتباط موقتی و دائم برقرار می‌باشد. (تقوایی، ۱۳۸۴: ۵۷ و ۱۳)

بنابر آمار تقریبی تعداد معلولان کل کشور در طی چند سال اخیر چیزی قریب به دو میلیون نفر بوده است که البته این تعداد روزانه در حال افزایش است و سهم استان کردستان از این تعداد طی آمارهای مطرح شده از سوی مسئولین چیزی بالغ بر ۱۵۰ هزار نفر معلول می‌باشد. با توجه به آمار مذکور و از آنجایی که استان کردستان به واسطه داشتن طبیعتی بی‌نظیر و بکر و از طرفی داشتن بازارچه‌های مرزی و از سویی دیگر با داشتن جاذبه‌های فرهنگ کردی و بناهای زیبای تاریخی است؛ و از سویی هم به علت همجواری با دو استان تاریخی از جمله همدان و کرمانشاه که توریست‌های زیادی را به خود جذب می‌کنند هر ساله توریست‌های بیشماری از این استان بازدید می‌کنند و در طی یکی دو سال اخیر مشاهده می‌شود که تعدادی از این توریست‌ها را نیز معلولان تشکیل می‌دهند، که این مسئله اهمیت ضرورت توجه به مناسب‌سازی پیاده‌روها و فضای شهری با توجه به نیازهای معلولان و جانبازان دو چندان می‌شود.

دیدگاه‌ها و مبانی نظری:

در بررسی دیدگاه‌ها و مبانی نظری مربوط به جنبش پیاده گستری، نخستین اثر کتاب «برنامه‌ریزی و طراحی پیاده» است که در سال ۱۹۷۱ در ایالات متحده منتشر گردید. (Fruin, 1971)

در سال ۱۹۷۵ انتشار کتاب «فضاهای شهری برای پیاده‌روی» در گسترش و پراکندن مباحث مربوط به بهسازی فضاهای شهری نقش موثری ایفا نمود (Pusharev, Sazupon, 1975)

دو سال بعد هم کتابی با عنوان «فقط برای پیاده‌ها» توسط برامبیللا و لانگو تألیف گردید که در آن مبانی برنامه‌ریزی و طراحی و مدیریت «مناطق بی‌ترافیک» در نواحی مرکزی شهرها مورد بحث و بررسی

قرار گرفت. (Brambila, Roberto & Giannilongo, 1977)

هاسکلاو در اثر خود «عابر پیاده و ترافیک شهری» رویکردهای متفاوت جداسازی ترافیک و سایط نقلیه را از پیاده، در بریتانیا و آلمان تجزیه و مقایسه می‌کند و معتقد است که برای جذب مردم به مراکز شهری، فراهم‌سازی محیط پیاده‌رو ایمن، خوشایند و مطلوب ضروری است. (Hassklau, 1990)

در دو دهه اخیر نیز ادبیات مربوط به برنامه‌ریزی و طراحی پیاده، بسیار متنوع و و چگونگی احیای آن به عنوان یک خیابان گسترده شده است؛ بویژه آثار مربوط به فضای زندگی شهری، خود به صورت یک موضوع مستقل از دانش برنامه‌ریزی و طراحی شهری در آمده است. در حال حاضر هم شهرسازی سنتی جدید که امروزه به نام معروف شده، بسیاری از عناصر کالبدی شهر پایدار را معرفی کرده شهرسازی جدید که مهم‌ترین اجزای آن تأکید بر عابر پیاده، ترکیب و آمیختن کاربری‌ها و تأکید بر عملکردهای اجتماعی به عنوان عامل وحدت بخش بناها و فضاهای عمومی است.

پیشینه پژوهش:

اعلامیه جهانی حقوق بشر در سال ۱۹۳۴ با توجه به در برگیری و شمول آن بر همه انسان‌ها، دامنه نگاه انسانی به افراد دارای معلولیت را گسترش داد. سازمان ملل متحد، قوانین فرصت‌های برابر برای افراد دارای معلولیت را در سال ۱۹۹۴ تصویب کرد، که در آن، ارائه چارچوب‌های بین‌المللی توسط مدافعان حقوق بشر و قانون‌گذاران برای حل مسائل معلولان به کار گرفته شد و دستورالعمل‌هایی را برای هدایت برنامه‌های مربوط به دسترسی برابر برای همه افراد ارائه کرده است. موسسه‌های خیریه وام‌دهنده مانند بانک توسعه و بانک جهانی، در پیشرفت و توسعه حل مسائل و مشکلات مربوط به معلولان و ناتوانان و مطرح کردن سیاست‌های مربوط به سیستم حمل و نقل و به ویژه پروژه‌های مختلف شهری نقش قابل توجهی داشته‌اند. این روند و فرایند توسط سازمان‌هایی از جمله در بریتانیا و سوئد ادامه یافت (Stanbwriesj and J.S., 2000)

در کشورهای در حال توسعه، تدارک خدمات برای افراد معلول و ناتوان، هنوز هم تا حد زیادی تابع دولت و جامعه مدنی می‌باشد. رویکرد حقوق بشر به معلولان مانند هر شهروند عادی است که حق دارد از فرصت‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی موجود در جامعه بهره‌مند گردد. این فرایند به آرامی و آهستگی از سوی برخی از جوامع در حال توسعه پذیرفته شده است. برخی از کشورهای در حال توسعه بویژه در آمریکای لاتین و آسیا روش‌هایی را در ارتباط با این رویکرد، یعنی پذیرفتن معلولان و ناتوانان در جامعه مدنی و مناسب‌سازی فضاهای شهری و سیستم حمل و نقل را درپیش گرفته‌اند (DFID, 2000)

یکی از مهم‌ترین مشکلات فضاهای شهری کشور، نامناسب بودن فضاهای آنها در ارتباط با اشخاص دارای معلولیت می‌باشد که این مهم در هر دو مورد کالبدی و رفتاری قابل ملاحظه می‌باشد. اولی ناشی از نتایج برنامه‌ریزی شهری غیرصحیح و اقدامات عملی شهرسازانه و دومی پیامد اجتماعی- فرهنگی ناشی از آن است. (اقبالی، ۱۳۸۵)

از دیدگاه برنامه ریزان شهری، شهر سالم، شهری است که همه شهروندان بتوانند از فضاهای آن بهره‌مند شوند. این فضای شهری، باید ارائه‌دهنده خدمات بیشتر به اقشار آسیب‌پذیر باشد تا این گروه از صحنه جامعه محو نگردند و به فراموشی سپرده نشوند. آن بخش از جامعه که به سبب ناتوانی جسمی حرکتی،

عملاً استفاده از محیط شهری محروم گشته است علت رانه در «معلول بودن شهر» که در «معلول بودن خویش» جستجو می‌کند و خود را از نزدیک شدن به محیط شهری دور می‌کند. (پاکزاد، ۱۳۸۳: ۱۷)

آنچه در علم طراحی شهری برای محیط شهری ارزش می‌باشد نقش اجتماعی و تعاملی است که این فضا در زندگی جمعی شهروندان ایفا می‌کند. (سعیدنیا، ۱۳۸۳)

پس با طراحی مناسب فضاهای شهری و مناسب‌سازی آن، می‌توان با معلولان در تعامل اجتماعی بود. رفع موانع در شهر، می‌تواند از اقدامات مهمی باشد که مشارکت هر چه بیش‌تر معلولان در فعالیت‌های اجتماعی و حضور در فضاهای شهری را برای آنان تضمین می‌کند. تأمین شرایط زندگی از مهم‌ترین عوامل جذب معلولان در جامعه به شمار می‌رود. (ایران شاهی، ۱۳۸۵)

ضرورت انجام پژوهش:

واقعیت‌های زندگی روزمره نشان می‌دهد که افراد معلول با تصویری که از خود دارند نمی‌توانند روابط عادی اجتماعی با دیگران برقرار کنند و در نتیجه گوشه‌گیری می‌کنند. فضاهای ویژه معلولان و نابینایان آنها را به دور از افراد جوان و سالم محصور کرده و از جامعه متمایز می‌کند. اما معلولان به هیچ وجه خواستار خاص شدن و متمایز دیده شدن نیستند بلکه خواستار رابطه‌ای بسیار عادی و معمولی، درست همانند افراد سالم در روابط اجتماعی هستند. حضور معلول در جامعه و مشارکت اجتماعی او الزامی است. امام مسئله مهم این است که فضای عمومی شهری مناسب برای تردد معلولان نیست. در ایران لزوم ساماندهی فضای شهری برای معلولان حسی و حرکتی بسیار ضروری به نظر می‌رسد. زیرا از طرفی وضعیت شهرهای ما، خیابان‌ها، پیاده‌روها، اماکن عمومی، فضاهای رفاهی، سرویس‌های بهداشتی، وسایل حمل و نقل درون شهری و برون شهری و ... به گونه‌ای هستند که امکان استفاده برای معلولان را فراهم نمی‌کند با توجه به بیشتر شدن امار معلولان در استان لذا لزوم توجه ویژه به ساماندهی و مناسب‌سازی فضاهای عمومی شهری برای معلولان بیش از پیش احساس می‌شود.

هدف تحقیق:

براساس مسئله پژوهش و با استناد به اهمیت و ضرورت موضوع تحقیق، هدف این تحقیق عبارت است از ارزیابی فضای شهری با توجه به نیازهای معلولان و پرسش از خود معلولان درباره شناخت آسیب‌های موجود در این زمینه از پیاده راه‌های اصلی در فضای مورد مطالعه.

دلیل انتخاب موضوع تحقیق در مرکز اصلی شهرهای استان

بسیاری از عابرین پیاده در شهر پیاده‌روی‌های خود را در مرکز شهر به منظورهای ذیل انجام می‌دهند:

رسیدن به مراکز آموزشی، خرید، اشتغال و سایر مراکز فعالیت‌های شهری،

دست‌یابی به محل سواره‌رو، یا حمل و نقل عمومی

پیاده‌روی به منظور استراحت، ورزش و تفریح گذراندن اوقات فراغت

تعاریف و مفاهیم:

معلولیت:

سازمان بهداشت جهانی، ناتوانی را مجموعه‌ای از اختلالات، موانع فعالیتی و محدودیت‌های مشارکتی تعریف کرده است. در این تعریف از اختلال، به معنی هر نوع مشکل در عملکرد و ساختار بدن؛ موانع فعالیتی؛ مواجهه فرد با مشکل در هنگام اجرای یک کار یا اقدام، محدودیت مشارکت: مشارکتی که فرد به هنگام حضور در موقعیت‌های مختلف زندگی آنرا تجربه کرده است. (WHO, 2014)

زمانی معلولیت عبارتی برای توصیف مجموعه‌های معین از محدودیتهای تثبیت شده بود؛ اکنون سازمان بهداشت جهانی برای شناسایی و تعریف معلولیت به یک سیستم طبقه‌بندی بین‌المللی نوینی روی آورده است یعنی طبقه‌بندی بین‌المللی کارکرد، معلولیت و سلامت. در این سیستم علاوه بر بررسی وضعیت افرادی که به لحاظ سنتی و تشخیصی جزء معلولان شناخته می‌شوند به ارزیابی وضعیت عملکردی تمامی افراد یک جامعه می‌پردازد.

در ادبیات عمومی در ایران نیز تعاریف متعددی ارائه شده است که بر اساس تبصره ماده یک قانون جامع معلول معلول به فردی اطلاق می‌گردد که به تشخیص کمیسیون پزشکی سازمان بهزیستی بر اثر ضایعه جسمی، ذهنی، روانی و یا توأم اختلال مستمر در سلامت و کارایی عمومی وی ایجاد گردد، به طوری که موجب کاهش استقلال فرد در زمینه‌های اجتماعی و اقتصادی شود. (مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۳)

به اعتقاد جلالی فراهانی (۱۳۹۰) معلولیت عبارت است از هر نوع ناتوانی، ناهنجاری و ضعف که قابل معالجه و بر طرف کردن نباشد و فرد معلول فردی است که دارای یکی از ناهنجاری‌های غیر قابل معالجه باشد.

صفرزاده (۱۳۹۱) به نقل از پاکزاد و میلانی فرد معتقد است معلول کسی است که به علت ضایعه‌ای ارثی یا اکتسابی نتواند از عهده کاری برآید که سایر افراد هم سن او با معلومات و تجربیات مساوی انجام می‌دهند. واژه معلولیت به معنی مانع و سد نیست. تنها معلولان به علت وجود موانع و اختلالات مختلف ذهنی، حرکتی، حسی و عاطفی در موانع شهری قادر به رقابت با سایر افراد نیستند و در نتیجه در رقابت زندگی عقب می‌مانند. بدین ترتیب معلولیت عبارتست از عارضه‌های که بر اثر ضعف یا اختلال در سیستم حسی- حرکتی ایجاد می‌شود و موجب اختلال در جابجایی و برقراری ارتباط با محیط می‌گردد. این اختلالات شامل نابینایی، ناشنوایی (در چارچوب معلولیت حسی حرکتی)، انواع نقص عضوها، ضایعات نخاعی و ناهنجاری‌های مربوط به اسکلت و عضلات (حرکتی) عقب ماندگی ذهنی بیماری روانی.

فضای شهری و معلولیت:

از دیرباز، فضاهای عمومی شهری بستر کالبدی تعاملات اجتماعی انسان‌ها بوده‌اند. هر چند ویژگی‌های کمی و کیفی فضاهای شهری طی زمان و در اثر عوامل مختلفی تغییر کرده است، اما همواره شهروندان و سایر استفاده‌کنندگان از شهر به چنین فضاهایی نیازمند بوده‌اند (گل سوار، ۱۳۹۳)

چرا که این فضاها علاوه بر تأمین خدمات رفاهی، بستر دیدارهای رسمی و غیر رسمی (اتفاقی)، دیدن و دیده شدن و ارتباط متقابل میان روابط و رفتارها را فراهم می‌نماید. (بحرینی، خسروی، ۱۳۹۳: ۳۸)

فضا و محیطهای شهری در وهله اول باید توانایی پذیرش افراد و تأمین خدمات رفاهی و آسایش تمام

اقتدار جامعه را داشته باشد. خلاف این امر نشان از عدم توانایی و مناسب بودن برای استفاده افراد جامعه می‌باشد. این موضوع برای افراد معلول از حساسیت و اهمیت بیشتری برخوردار است؛ زیرا یک محیط شهری معلول و معلول‌کننده خود مانعی برای ایجاد تدام یک زندگی مستقل است. به بیانی دیگر فراهم نبودن زیرساخت‌های لازم برای افراد معلول، دسترسی آنان به امکانات شهری را با مشکل مواجه کرده است و نابسامانی فضاهای شهری و عدم انطباق آن با نیازها و خواسته‌های این افراد سبب منزوی شدن آنها شده است. بنابراین اصلاح محیط و تدارک تجهیزات مورد نیاز به گونه‌ای بتواند افراد معلول با حفظ استقلال فردی، آزادانه و بدون احساس خطر از محیط پیرامون خود (اعم از اماکن عمومی، معابر و محیط شهری) استفاده نمایند زمینه مناسبی را برای بازگرداندن معلولان به اجتماع، زندگی و فعالیت فراهم می‌سازد. (شهناز، ۱۳۹۲: ۶۲)

پیاده‌روی

شبکه دسترسی که در شهر برای استفاده افراد غیرسواره بکار برده می‌شود، معمولاً از طریق فضاهای سبز، جوی آب، جدول، پل‌ها و غیره از سواره رو جدا می‌شود. در واقع پیاده‌رو مکان تعریف شده‌ای در شهر نیست و هر فضای بازی که از آن برای فعالیت‌های پیاده‌روی استفاده می‌شود، می‌تواند عنوان پیاده‌رو به خود بگیرد. در بسیاری موارد افراد پیاده در خیابان‌های پر رفت و آمد و مراکز شلوغ شهری بیشتر از پیاده‌رو دیده می‌شوند حتی در مواردی اقتضا می‌کند خیابان به عنوان پیاده‌رو استفاده شود. برای داشتن حرکت سهل و آسان، لازم است که به هنگام طراحی و اجرای شبکه عابر پیاده، عرض پیاده‌رو، جنس کف و شیب آن به دقت مورد نظر قرار گرفته و موانع موجود در مسیر به کناری گذاشته شوند. دقت در طراحی و اجرا بخصوص در این زمان که استفاده معلولان از این شبکه نیز مطرح می‌شود اهمیتی دوچندان می‌یابد. (قائم، ۱۳۶۷)

بحث اصلی:

شناسایی موانع موجود در فضای شهری از دید معلولان

طی بررسی‌هایی که از طریق خود معلولان انجام شد و همچنین از طریق مشاهده با کارشناسان خبره عمران و معماری از وضعیت مرکز اصلی شهرهای استان و همچنین پیاده‌روهای منتهی به مرکز اصلی انجام شد، نشان می‌دهد که عمده‌ترین مشکلات معلولان در ارتباط با عابر پیاده در وهله اول وجود شیارهای پهن ناشی از بلوک‌های بتنی و پستی بلندی، و در مرحله بعد وجود مصالح ساختمانی و بنایی در پیاده‌روها و کف‌های خاکی است که موجب گشته تا بیشتر معلولان به هنگام پیاده‌روی در این محدوده دچار مشکل شوند. آنان بیان می‌نمودند که این محدوده اصلاً ایمن و مناسب نیست و با توجه به وضعیت جسمانی آنان طراحی و برنامه‌ریزی نشده است و احتمال زمین خوردن در این مکان بسیار زیاد است. کف‌سازی و ترمیم پیاده‌روهای خیابان‌ها به صورت مقطعی انجام می‌پذیرد و این امر وضعیت پیاده‌رو را نسبت به قبل ناهمگون‌تر می‌نماید. باید به کل پیاده‌رو توجه کرد و سپس اقدام و ترمیم و بازسازی نمود. از دیگر

مشکلات که معلولان و به آن اشاره کرده‌اند، وضعیت نابهنجار دست فروشها، مغازه دارها در پیاده‌رو است. میزان ازدحام و شلوغی که توسط مشاغل مزاحم در پیاده‌رو زند به وجود می‌آید دلیلی بر استفاده کمتر معلولان از این فضاها بوده است. وجود پله در پیاده‌رو و شاخ و برگ درختان از جمله دیگر مشکلات است.

مشکلات در پیاده‌رو مطالعه بیان شده است. موانع فیزیکی به دو دسته موانع موقت و موانع دائم تقسیم می‌گردند. از موانع موقت به مواردی از قبیل وجود مصالح ساختمانی، وجود دست فروشها، حرکت موتور سیکلت و دوچرخه، پارک کردن اتومبیل در پیاده‌رو را می‌توان اشاره نمود. از موانع دائم وجود شیارها، پستی بلندی، کفهای خاکی، تنوع مصالح مصرفی، لغزندگی، عرض کم پیاده‌روها، شیب طول و عرض نامناسب، وجود پله در پیاده‌رو و وجود دارد.

ارزیابی مهم‌ترین پارامترهای پیاده‌روی با مشارکت معلولان

ارزیابی وضع موجود پیاده‌روهای فضاهای شهری پیاده‌رو، مهم‌ترین شبکه دسترسی شهری است. این شبکه از آن جهت مهم است که در مسیر حرکت انسان قرار داشته و از این رو باید از دیدگاه سهولت در این حرکت، نقاط مکث و نقاط دید و گریز، کاملاً بی‌مانع باشد. (سعیدنیا، ۱۳۸۳)

پیاده‌روها معابری هستند که برای تأمین دسترسی‌های پیاده طراحی می‌شوند و به موازات سواره‌رو قرار می‌گیرند. طراحی صحیح پیاده‌رو تأثیر بسزایی بر افزایش کاربری، ایمنی و دسترسی عابران پیاده، به خصوص افراد معلول دارد، چرا که جریان طبیعی زندگی فرد معلول به شبکه دسترسی پیاده وابسته است و الگوی غالب حرکتی معلولان، حرکت پیاده است و تمامی عناصر شبکه ارتباطی در ابتدا با حرکت پیاده برای معلول طراحی می‌شود.

ابعاد فضای لازم برای پیاده‌روها در مناطق مختلف و در بین فرهنگ‌های مختلف فرق می‌کند و تا حد زیادی به تراکم و تا حد بیش‌تری به تراکم جمعیت انسانی و ارزشهای اجتماعی، محیطی و فرهنگی بستگی دارد. به طور کلی، ابعاد فضایی مسیرها و میدان‌ها باید به گونه‌ای باشد که افراد در آن احساس راحتی و امنیت کنند. (ایران‌شاهی، ۱۳۸۵)

برخی از معیارهای راحتی و امنیت در پیاده‌روهای ویژه معلولان عبارت‌اند از: برخورداری پیاده‌رو از شیب نامناسب، هموار و محکم بودن، لغزنده نبودن کف پیاده‌رو و عرض کافی پیاده‌رو، بیش‌تر پیاده‌روهای مناطق مورد بررسی و به ویژه در مرکز شهر، بدون در نظر گرفتن راحتی حرکت فرد معلول طراحی شده و لذا بیش‌تر خیابان‌ها دارای پیاده‌روهای بسیار باریک و سطوح بسیار ناهموار هستند. این موارد مشکلات عدیده‌ای برای تردد معلولان و به ویژه معلولان با صندلی چرخ دار که فضای بیش‌تری را نسبت به افراد عادی اشغال می‌نمایند، به وجود می‌آورد؛ زیرا آنان به ترک پیاده‌رو و حرکت در قسمت سواره‌رو مجبور می‌شوند و بدین ترتیب آنها دائماً در معرض خطرات گوناگون قرار می‌گیرند.

مسائل و مشکلات مهم در ارتباط با فضای شهری پیاده‌روها

- پستی و بلندی

حرکت در پیاده‌روهایی که دارای پستی و بلندی است، از جانب فرد معلول نیاز به نیروی فراوانی دارد،

در چنین مسیرهایی احتمال عدم تعادل و سرنگونی فرد معلول نیز بسیار است.

- کف‌های خاکی

کف پوش خاکی در پیاده‌رو خیابان‌ها، باعث کندی سرعت حرکت صندلی چرخ دار است. اغلب موارد این گونه سطوح باعث بهم خوردن تعادل چرخ‌های صندلی چرخدار و سرنگونی فرد معلول می‌شود.

- تنوع مصالح مصرفی در پوشش کف پیاده‌رو

کفپوش‌های گوناگون در مسیر پیاده‌رو به دلیل جنس مختلف، از لحاظ لغزندگی، پستی و بلندی و شیارهای روی کف متفاوتند. به همین دلیل، سرعت صندلی چرخ دار بر روی این کفپوش‌ها نیز متفاوت هست و امکان واژگونی صندلی چرخ دار وجود دارد.

پیشنهادات کاربردی:

- اولویت بندی اجرای پروژه‌های مناسب‌سازی معابر، اماکن و فضاهای عمومی که گروه‌های معلولان جسمی حرکتی در آنها بیشتری حضور را دارند.

- حضور نمایندگان معلولان در جلسات کمیته‌های مناسب‌سازی محیط‌های شهری به منظور بهره‌گیری از نظرات و بررسی مشکلات کنونی گروه‌های هدف

- بهره‌گیری از تجربیات متخصصان و کارشناسان نهادهایی که به نحوی با اقشار معلولان در ارتباط مستقیم هستند.

- نظارت دقیق‌تر و موثرتر ناظرین بر پروژه‌های مرتبط با ساخت اماکن عمومی در خصوص رعایت ضوابط مناسب‌سازی فضا برای معلولان

- تدوین ضوابط روشن و اجرایی مرتبط با مناسب‌سازی فضاها و اماکن عمومی در طرح‌های توسعه

شهری

نتیجه‌گیری:

مدتی است که جنبش مناسب‌سازی فضاهای عمومی شهری با هدف تردد آسان معلولان در ایران شکل گرفته که وضوح می‌توان در چارچوب مصوبات، قوانین، مقررات و اقدامات انجام شده این موضوع را درک نمود. با این وجود، همچنان بخش قابل توجهی از سطح شهرها همچنان نیازمند مناسب‌سازی به شکل مناسب و اصولی است؛ چرا که برخی اقدامات انجام شده به دلیل عدم رعایت برخی از استانداردها از کارایی چندانی برخوردار نبوده و نتایج مطلوب را به همراه نداشته است و بخش‌هایی که نیز که اقدامی به لحاظ مناسب-سازی صورت نگرفته موجب شده تا معلولان نتوانند از پیاده‌روها و به طور کلی فضاهای عمومی خیابان و میادین جهت تردد استفاده نمایند و خطراتی همواره آنها را تهدید نماید. وجود بی‌نظمی‌های ترافیکی، کف‌سازی‌های نامناسب، عدم وجود علائم هشداردهنده برای معلولان، عدم رعایت اصول مناسب‌سازی هنگام اجرای برنامه‌های مرتبط در سطح شهر، عدم وجود تأسیسات و تجهیزات مناسب برای معلولان، ورودی‌های نامناسب اماکن عمومی، درپوش نامناسب جویها و کانال‌ها و ... از جمله مسائل و مشکلاتی است که در حال حاضر اغلب پیاده‌روهای بخش مرکزی شهرها دست به گریبان است معلولان به عنوان شهروندان جامعه دارای حق و حقوقی هستند که باید به آن‌ها توجه شود. از جمله این

موارد که باید در نظر قرار گیرد، موضوع طراحی و مناسب‌سازی فضاهای شهری برای این قشر است، به صورتی که اگر شهروند معلول به دلیل نامناسب بودن فضاهای مختلف شهری قادر به دسترسی به مکان‌ها و فضاهای مورد نیاز خود نباشد، با مشکلات و تنگناهای متعددی مواجه خواهد شد. با توجه به بررسی و مطالعات انجام شده نتیجه گرفته می‌شود که عمده مشکلات فرد معلول برای حضور در جامعه به ساختار مبلمان شهری مربوط می‌شود پس مناسب‌سازی معابر برای همه شهروندان و به خصوص معلولان یه امر ضروری به شمار می‌آید.

منابع:

۱. اقبالی، رحمان (۱۳۸۵)؛ مناسب‌سازی محیط‌های شهری با تأکید بر امکان بهره‌وری پیاده، همایش ملی مناسب‌سازی محیط شهری
۲. ایرانشاهی، علی (۱۳۸۵)؛ اصول طراحی پیاده‌رو برای معلولان و جانبازان، فصل‌نامه سبزینه، شماره ۲ تهران: سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور.
۳. بحرینی، حسین، خسروی، حسین (۱۳۹۳)؛ فضاهای شهری، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.
۴. بمانیان، محمدرضا، دباغی خامنه، احمدی، فریال (۱۳۹۳)؛ تدقیق انگاره‌های مؤثر بر طراحی مناسب پارک‌های شهری جهت استفاده نابینایان. فصلنامه پژوهش‌های منظر شهر. سال اول. شماره ۲، ص ۲۹
۵. بهمن‌پور، هومن، سلاجقه، بهرننگ (۱۳۸۷)؛ بررسی کمی و کیفی فضاهای شهری در تهران از دیدگاه کاربری برای معلولان مطالعه موردی: پارک لاله، فصلنامه علمی و پژوهشی مدیریت شهری، شماره ۲۱ صفحات ۱۸-۷
۶. پاکزاد، جهان‌شاه (۱۳۸۳)؛ گره میدان، فلکه، بررسی معناشناختی سه واژه در شهرسازی، ماهنامه شهرداری‌ها، شماره ۶۷ تهران، ص ۱۷-۸
۷. تقوایی، مرادی، گلشن، صفرآبادی، اعظم (۱۳۸۹)؛ بررسی و ارزیابی وضعیت پارک‌های شهر اصفهان بر اساس معیارها و ضوابط موجود برای دسترسی معلولان و جانبازان، مجله جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی شماره ۱۷، ص ۶۴-۴۷۲
۸. تاج‌الدینی، لادن، موسوی، شکوه‌السادات (۱۳۸۵)؛ مناسب‌سازی محیط زندگی برای معلولان جسمی، تهران، همایش مناسب‌سازی محیط شهری
۹. حبیبی، محسن (۱۳۷۹) جامعه مدنی و حیات شهری، فصلنامه علمی پژوهشی هنرهای زیبا، شماره ۷. تهران، ص ۳۴-۲۱
۱۰. سعیدنیا، احمد (۱۳۸۶) طراحی فضاها و مبلمان شهری، تهران: انتشارات سازمان شهرداری‌ها
۱۱. قائم، گیسو (۱۳۶۷)، فضای شهری و معلولان، تهران: مرکز تحقیقات ساختمان و مسکن.
۱۲. عیسی‌لو، علی اصغر (۱۳۹۵)، توانسنجی فضاهای شهری در پاسخ‌دهی به نیاز گروه‌های کم‌توان جسمی حرکتی، مطالعه موردی: بخش مرکزی شهر قم، نشریه پژوهش و برنامه‌ریزی، شماره ۲۶، ص ۳۶-۲۱
۱۳. عبدی دانشپور، زهره (۱۳۸۵)؛ مناسب‌سازی محیط شهری برای افراد معلول: راهنمای مناسب‌سازی محیط شهری برای حرکت افرادی با معلولیت جسمی حرکتی و حسی حرکتی انتشارات دانشگاه علوم

بهبودی و توانبخشی

۱۴. کارکنان نصرآبادی، محمد (۱۳۸۲)؛ تحلیل جامعه‌شناختی وضعیت معلولان در فضای شهری، ماهنامه شهرداری‌ها، شماره ۸۲، ص ۲۴-۲۷
۱۵. کمانرودی کجوری، موسی (۱۳۸۹)؛ آسیب‌های ساختاری مدیریت شهری با تأکید بر مناسب‌سازی فضاهای شهری برای معلولان، فصلنامه مدیریت شهری شماره ۲۵، ص ۹۹-۱۱۴
۱۶. گل، یان، سوار، برجیت (۱۳۹۳)؛ چگونه زندگی همگانی را مطالعه کنیم، تهران، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی
۱۷. مجلس شورای اسلامی (۱۳۸۳)، قانون جامع حمایت از حقوق معلولان
۱۸. نژاد مقدم، مسعود (۱۳۹۳)؛ مناسب‌سازی فضاهای شهری با تأکید بر نیازهای افراد کم توان مطالعه موردی: پیاده راه خیابان زند شیراز، فصلنامه مدیریت شهری نوین، شماره ۵، ص ۴۷-۶۶
19. Appleyard, Donald; Livable Streets, Berkeley: University of California Press, 1981
20. Brambila, Roberto & Gianni Longo, For Pedestrians Only: Planning and Management of Traffic Free Zones, New York, Whitney library of Design, 1977 Pusharev, B.S & Zupon, J. M, Urban Space for Pedestrian, Cambridge, Mass, Mitpress, 1975
21. Simpson, B, J; City Center Planning and Transport, England, Van strand Vein bold, 1988
22. Hawking, S.W., Chan, M., Zoellick, R.B., (2011). Word report on disability.
23. ISBN 978 92 4 068521.